

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึง ความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP ของเกษตรกร ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยดังนี้ (1) เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จังหวัดเชียงใหม่ (2) เพื่อศึกษาความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกร และ (3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกร

การประเมินความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามระบบ GAP โดยยึดหลักการปฏิบัติจากหลักเกณฑ์และข้อปฏิบัติของระบบ GAP ทั้งหมด 8 ด้าน ประกอบด้วย ด้านแหล่งน้ำ พื้นที่ปลูก การใช้สารเคมี/สารชีวภาพในการเกษตร การเก็บรักษาและการขนย้ายผลผลิต การบันทึกข้อมูล การผลิตผลผลิตให้ปลอดจากศัตรูพืช การจัดการกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลิตผลคุณภาพ และการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP ของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ดังนี้

1. บริบทของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริงตั้งอยู่ที่บ้านแม่ขนิลเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านปาง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 620 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบเชิงเขา และมีอ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยกว้าง และอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่อม เกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริงส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 6 บ้านแม่ขนิลเหนือ การผลิตพืชผักของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง มีการผลิตพืชผัก 2 รูปแบบ คือ (1) ระบบเกษตรอินทรีย์ และ (2) ระบบ GAP ซึ่งการผลิตพืชผักในระบบ

เกษตรอินทรีย์ พืชผักที่เกษตรกรปลูก ได้แก่ ซาโยเต้ กุยช่ายขาว กุยช่ายดอก และคื่นช่าย ส่วนในการผลิตพืชผักในระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสม พืชผักที่เกษตรกรปลูก ได้แก่ ซาโยเต้ กุยช่ายดอก พริก มะเขือ ถั่วแขก และตะไคร้

2. รายได้และหนี้สินของกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตรตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสม

เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก มีการลงทุนในการผลิตสูงแต่มีรายได้ที่ไม่สูงมาก ทำให้เกษตรกรต้องประสบกับปัญหาหนี้สิน เนื่องจากเกษตรกรได้กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน เนื่องจากมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ และมีเกษตรกรบางส่วนที่กู้เงินจากสหกรณ์ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มผู้มีรายได้น้อย และกู้จากญาติพี่น้อง เป็นต้น เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนกู้เงินเพื่อนำมาใช้สำหรับการศึกษาของบุตรหลาน ปัจจุบันรายได้ที่เกษตรกรได้รับนั้นขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเกษตรกรบางรายมีรายได้ลดลงไม่เพียงพอกับรายได้ในครอบครัว ประกอบกับประสบปัญหาขาดแคลนน้ำสำหรับการทำการเกษตร โรคและแมลงเข้าทำลายพืชผักทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหาย ทำให้เกษตรกรกลุ่มดังกล่าวเลิกทำการเกษตรแล้วหันไปรับจ้างนอกภาคการเกษตรแทน เนื่องจากมีรายได้แน่นอน

3 . ข้อดีและข้อจำกัดในการทำการเกษตรตามระบบ GAP

เกษตรกรทั้งหมดจำนวน 66 ราย เข้าร่วม โครงการผลิตพืชผักในระบบ GAP ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากมีแรงจูงใจและมีความมั่นคงด้านการตลาด อีกทั้งการที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการเกษตรกรยังได้รับการช่วยเหลือและการสนับสนุนในเรื่องของความรู้ในการทำการเกษตร ตลอดจนได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตด้วย นอกจากนี้เกษตรกรยังให้ทัศนะที่เป็นข้อดีเกี่ยวกับการผลิตพืชผักภายใต้ระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมว่าช่วยลดต้นทุนการผลิตและลดปริมาณการใช้สารเคมีของเกษตรกรลง ผลผลิตพืชผักได้รับการรับรองมาตรฐาน ราคาผลผลิตค่อนข้างสูง และ ช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น แต่ระบบ GAP ก็ยังมีข้อจำกัด เช่น ผลผลิตพืชผักถูกโรคและแมลงศัตรูพืชทำลาย ส่งผลให้ผลผลิตมีปริมาณลดลง ในการผลิตมีขั้นตอนการผลิตที่มีความยุ่งยากต้องมีความเชี่ยวชาญและความชำนาญในการผลิต และเกษตรกรต้องมีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อใช้ในการผลิต

4. การส่งเสริมและการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP ของเกษตรกร

การผลิตพืชผัก GAP ของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง เกษตรกรได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิโครงการหลวง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง กรมวิชาการเกษตร และกรมพัฒนาที่ดิน ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามการเกษตรดีที่เหมาะสม ซึ่งความรู้ที่เกษตรกรได้รับ คือ ความรู้ด้านการจัดการสารเคมี การจัดการปุ๋ย การวางแผนการผลิต การจัดการน้ำ การตลาด และการเก็บเกี่ยวผลผลิต การให้ความรู้แก่เกษตรกรนั้นส่วนใหญ่มีการให้ความรู้อยู่ 3 รูปแบบ คือ (1) การฝึกอบรม (2) การฝึกปฏิบัติ และ (3) การศึกษาดูงาน แต่อย่างไรก็ตามในรายละเอียดของการปฏิบัติแม้ว่าเกษตรกรจะผ่านการฝึกอบรมและศึกษาดูงานมาแล้วประมาณ 4-5 ครั้ง แต่ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรในด้านหลักการปฏิบัติที่ยังไม่ถูกต้อง เช่น การจัดการสารเคมี/สารชีวภาพ การเก็บรักษาผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยว เป็นต้น

5. ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP

ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP ในประเด็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ความหมายของเกษตรดีที่เหมาะสม แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก พื้นที่ปลูก การใช้สารเคมี/สารชีวภาพในการทำการเกษตร การเก็บรักษาผลผลิต การบันทึกข้อมูล และการจัดการกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ส่วนประเด็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การขนย้ายผลผลิตในแปลงปลูก การผลิตให้ปลอดจากศัตรูพืช และการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจที่จำกัดและไม่ถูกต้องดังกล่าวข้างต้น ได้ส่งผลต่อการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องของเกษตรกร

6. การปฏิบัติของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP

เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถปฏิบัติได้ตาม หลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตามการผลิตระบบ GAP ในด้านแหล่งน้ำ ด้านพื้นที่ปลูก และด้านการจัดการกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ

ส่วนด้าน การใช้สารเคมี/สารชีวภาพในการเกษตร ปฏิบัติไม่สอดคล้องกับ หลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตามการผลิตระบบเกษตรดีที่เหมาะสมที่มูลนิธิโครงการหลวงกำหนด เนื่องจากเกษตรกรมีพื้นที่จำกัด ทำให้ไม่มีพื้นที่แยกต่างหากสำหรับสร้างสถานที่เก็บสารเคมี/สารชีวภาพในการทำการเกษตร ซึ่งการปฏิบัติที่ถูกต้องเกษตรกรต้อง เก็บสารเคมี ในสถานที่เก็บซึ่งแยกจากที่พักอาศัยหรือและสถานที่ประกอบอาหาร

การบันทึกข้อมูล เกษตรกรส่วนใหญ่เข้าใจว่าในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับโรคและแมลงศัตรูพืชในแปลงปลูก จะต้องจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สารเคมี/สารชีวภาพในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืช ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่มูลนิธิโครงการหลวงกำหนดไว้

การผลิตผลผลิตให้ปลอดจากศัตรูพืช ปฏิบัติไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตามการผลิตระบบเกษตรดีที่เหมาะสมที่มูลนิธิโครงการหลวงกำหนด เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชผักหลายชนิดประกอบกับมีจำนวนแรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตรมีจำนวนน้อย ทำให้เกษตรกรไม่สามารถเข้าไปการสำรวจการเข้าทำลายของศัตรูพืชอย่างสม่ำเสมอได้

การเก็บรักษาและการขนย้ายผลผลิต สืบเนื่องมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่จำกัด ประกอบกับไม่มีเงินทุนสำหรับสร้างสถานที่เก็บรักษาผลผลิต เกษตรกรจึงเลือกเก็บรักษาผลผลิตในสถานที่ที่มีความสะอาด ไม่รก แบ่งแยกเป็นสัดส่วนแทนซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวอาจยังไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่มูลนิธิโครงการหลวงกำหนดไว้

การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติให้มีความสอดคล้องกับ หลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตามการผลิตระบบเกษตรดีที่เหมาะสม ได้ เนื่องจากการสุกแก่ของผลผลิตไม่พร้อมกัน ประกอบกับมีข้อจำกัดด้านแรงงาน ทำให้เกษตรกรต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยคำนึงถึงความแก่อ่อนของผลผลิตตามความต้องการของตลาดมากกว่าเก็บเกี่ยวผลผลิตตามอายุการเก็บเกี่ยว

7. ความต้องการความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP

เกษตรกรมีความต้องการความรู้ด้านการตลาดมากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรจำหน่ายผลผลิตให้กับโครงการหลวงทั้งหมด จึงมีความรู้ด้านการตลาดไม่มากนัก โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ ความต้องการรู้ด้านราคาของพืชผักแต่ละชนิดมากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรต้องการทราบการเปลี่ยนแปลงด้านราคาของผลผลิตแต่ละชนิด ราคาของพืชผักในตลาด อื่นๆ ตลอดจนข่าวสารด้านการตลาดสินค้า GAP อื่นๆ เพราะราคาการรับซื้อผลผลิตที่โครงการหลวงตั้งไว้ มีราคาลงตามตลาดทั่วไป ที่ ดังนั้นเกษตรกรจึงต้องการมีความรู้ด้านการตลาดเพื่อที่เกษตรกรได้มีความรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน

ส่วนความรู้ด้านการจัดการฟาร์ม ด้านปัจจัยการผลิต และด้านการบันทึกข้อมูล พบว่าเกษตรกรมีความต้องการความรู้ในระดับมาก เนื่องจากในการผลิตพืชผักตามระบบ GAP เกษตรกรจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการฟาร์มที่ถูกสุขลักษณะ ปัจจัยการผลิตที่นำมาใช้ในการทำการเกษตร และการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการทำการเกษตร เนื่องจากการปฏิบัติของเกษตรกรส่วน

ใหญ่มีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดในการผลิตพืชผักตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสมที่โครงการหลวงกำหนดไว้ เพื่อที่เกษตรกรจะได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์และข้อกำหนดที่วางไว้ได้

8. ปัญหาอุปสรรคในการผลิตพืชผัก GAP ของเกษตรกร

ในการผลิตพืชผักตามระบบ GAP ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จากการศึกษาพบปัญหา อุปสรรคที่สำคัญที่สุด 3 ปัญหาหลัก ได้แก่ (1) ปัญหาแหล่งน้ำสำหรับการทำการเกษตรมีขนาดเล็กไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูแล้งได้เพียงพอกับปริมาณความต้องการใช้น้ำของเกษตรกร ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีปริมาณน้อยลง และคุณภาพของผลผลิตไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้ด้วย (2) เกษตรกรประสบกับปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืชเข้าทำลายพืชผักและผลผลิต ทำให้เกิดความเสียหาย ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่โครงการหลวงกำหนด และ (3) ปัญหาเรื่องของราคาผลผลิตต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรบางส่วนเลิกทำการเกษตร แล้วหันไปทำงานรับจ้างนอภาคการเกษตรแทน

9. ข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการผลิตพืชผัก GAP

ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีที่เหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง เกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะในการผลิตพืชผักตามการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม ดังนี้ (1) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโป่ง ควรดำเนินการจัดหางบประมาณเพื่อนำมาใช้ในการขยายพื้นที่ของอ่างเก็บน้ำสำหรับใช้ในการทำการเกษตรของเกษตรกรให้มีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างเพียงพอตลอดปี (2) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรมีการให้ความรู้แก่เกษตรกรเกี่ยวกับการสำรวจโรคและแมลงศัตรูพืช ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับการป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชในแปลงปลูกพืชอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ และ (3) โครงการหลวงควรรับซื้อผลผลิตพืชผักของเกษตรกรในราคาที่สูงขึ้น หรือช่วยพยุงราคาของผลผลิตไม่ให้ลดลงจากราคาปัจจุบัน เพื่อที่เกษตรกรจะได้มีรายได้เท่าเดิมหรือสูงขึ้นกว่าเดิม หรือหาแหล่งรับซื้ออื่นๆ เพิ่มเติมในกรณีที่สินค้าล้นตลาดหรือสินค้าตกเกรด

การอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผักตามการเกษตรดีที่เหมาะสมของเกษตรกรศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เกษตรกรสมาชิกศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จำนวน 66 ราย ทำการเกษตรโดยปลูกพืชผักตามระบบ GAP ซึ่งต่อมาในรอบการผลิตปี พ.ศ. 2552 เกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตพืชผักจากระบบ GAP ไปเป็นการผลิตพืชผักตามระบบเกษตรอินทรีย์ จำนวน 32 ราย และเลิกทำการเกษตร จำนวน 12 ราย โดยมีเกษตรกรจำนวน 22 ราย ที่ยังคงทำการผลิตพืชผักตามระบบ GAP จากการสัมภาษณ์เกษตรกรถึงสาเหตุที่เกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนการผลิตจากระบบ GAP ไปเป็นระบบเกษตรอินทรีย์ เนื่องจากการทำการเกษตรระบบเกษตรอินทรีย์ผลผลิตพืชผักมีราคาที่สูงกว่าราคาผลผลิตพืชผักในระบบ GAP และเกษตรกรส่วนใหญ่สามารถผลิตผัก GAP ได้ดีและสามารถพัฒนาสู่ระบบอินทรีย์ ส่วนเกษตรกร ที่ปรับเปลี่ยนสู่นอกภาคเกษตร เนื่องจากเกษตรกรประสบกับปัญหาผลผลิตถูกโรคและแมลงศัตรูพืชเข้าทำลายพืชผักและผลผลิต ทำให้ปริมาณผลผลิตของเกษตรกรมีปริมาณน้อยและผลผลิตไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด ประกอบกับต้นทุนในการผลิตสูงส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ลดลงและหันไปทำงานนอกภาคการเกษตรมากขึ้น เนื่องจากมีรายได้มากกว่าการทำการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการยอมรับของ Rogers and Shoemaker อ้างใน ปกรณ์ (2544) ซึ่งการยอมรับเทคโนโลยีหรือแนวปฏิบัติใหม่ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ผลที่ได้มักปรากฏในรูปของผลกำไรทางเศรษฐกิจ หรือ ความยุ่งยากซับซ้อนของ เทคโนโลยีหรือแนวปฏิบัติ ที่ยากต่อการทำความเข้าใจและการนำไปใช้ เทคโนโลยีหรือแนวปฏิบัติ ที่เข้าใจยากจะไม่เป็นที่ยอมรับ ในขณะที่เทคโนโลยีหรือแนวปฏิบัติ ที่เข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้ได้โดยไม่ยุ่งยากจะเป็นที่ยอมรับได้เร็วกว่า เป็นต้น โดยการตัดสินใจหยุดเทคโนโลยีหรือแนวปฏิบัติที่ยอมรับไปแล้วจะมี 2 ลักษณะ คือ 1)หยุดใช้เทคโนโลยีที่ใช้อยู่เดิมเพื่อยอมรับเทคโนโลยีใหม่หรือแนวปฏิบัติใหม่ที่ดีกว่า (Replacement discontinuous) และ 2) ตัดสินใจเลิกใช้เทคโนโลยีเดิมหรือแนวปฏิบัติเดิม เพราะไม่พอใจต่อผลที่ได้รับ (Disenchantment discontinuous) ซึ่งสอดคล้องกับกรณีศึกษาที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง

เกษตรกรส่วนใหญ่ ความรู้ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการขนย้ายผลผลิตในแปลงปลูก การผลิตให้ปลอดจากศัตรูพืช และการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งความไม่เข้าใจดังกล่าวได้ส่งผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรที่ยังไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และข้อกำหนดที่มูลนิธิโครงการหลวงกำหนดไว้ได้ แม้ว่าทางศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง มีการให้ความรู้แก่

เกษตรกรหลากหลายรูปแบบทั้ง การฝึกอบรม การฝึกปฏิบัติ และการศึกษาดูงาน ซึ่งพบว่าทำให้ ความรู้แก่เกษตรกรนั้นเป็นเพียงการช่วยให้เกษตรกรสามารถพัฒนาความรู้ทางการทำเกษตร เพื่อที่เกษตรกรจะได้ทำการเกษตรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การให้ความรู้แก่เกษตรกรโดยวิธีการ ฝึกอบรม การศึกษาดูงานและการฝึกปฏิบัติ นั้น จะช่วยให้เกิด เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของ เกษตรกร ได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้น อาจจะเปลี่ยนเพียงบางส่วนหรือชั่วคราว เท่านั้น แต่การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของเกษตรกรที่ สมบูรณ์นั้น เกษตรกรต้องนำความรู้ไปปฏิบัติ (Practice) จริงในการทำ การเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับงานในบทที่ 2 ที่บอกว่า learning by doing และการปฏิบัติให้สอดคล้อง กับปัจจัยการผลิต ด้านกายภาพและเศรษฐกิจที่เกษตรกรมีอยู่

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชผัก GAP ของเกษตรกร ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริง จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะต่อการวิจัยดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับ การใช้สารเคมี/สารชีวภาพในการเกษตร ของเกษตรกรยังมี ข้อจำกัดอยู่ แม้ว่าเกษตรกรจะผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติเกษตรกรไม่สามารถปฏิบัติ ได้ ดังนั้นควรมีปรับปรุงรูปแบบหรือกระบวนการฝึกอบรม การให้ความรู้แก่เกษตรกร เนื่องจาก การให้ความรู้แก่เกษตรกรแบบเดิม เกษตรกรเข้าใจแต่ไม่สามารถปฏิบัติได้ ดังนั้นการบูรณาการ รูปแบบการส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ การใช้รูปแบบการฝึกอบรม กระบวนการมีส่วนร่วมรูปแบบต่างๆ ช่วย ส่งเสริมให้เกษตรกร ทำการศึกษาและปฏิบัติ ระหว่าง นักวิจัยและเกษตรกร (Learning by doing) ตั้งแต่การวางแผน ศึกษา วิเคราะห์ทดลองและทำ กิจกรรมร่วมกัน ได้ ซึ่งสามารถช่วยให้เกษตรกรเข้าใจปัญหาและแก้ไขปัญหามาจากการใช้สารเคมี อย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. การติดตามและประเมินผลของเจ้าหน้าที่โครงการหลวงแล่นักวิชาการจากกรมวิชาการ เกษตรอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดการสารเคมีของเกษตรกร
3. การบันทึกข้อมูล เป็นข้อจำกัดของเกษตรกรบนพื้นที่สูง ซึ่งมีความรู้และการศึกษาน้อย และระบบการบันทึกข้อมูลมีความซับซ้อน ดังนั้นการปรับปรุงแบบบันทึกโดยการลดทอนข้อที่ไม่ มีความจำเป็นออกบ้าง และการให้การฝึกอบรมกับลูกหลานของเกษตรกรในการบันทึกข้อมูล เพื่อ ช่วยเหลือเกษตรกรในการบันทึกข้อมูล
3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรมีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับราคาของผลผลิตแต่ละชนิด และ เทคโนโลยีการใช้สารเคมี/สารชีวภาพทางการเกษตร ให้เกษตรกรได้รับทราบอย่างสม่ำเสมอและ

ต่อเนื่อง เพื่อที่เกษตรกรจะได้มีการปรับตัวและปรับแผนการผลิตให้มีความเหมาะสม ทั้งยังช่วยลดความเสี่ยงในการผลิตของเกษตรกรได้อีกด้วย

4. โครงการหลวงควหาช่องทางด้านการตลาด ในกรณีที่สินค้าตกเกรดหรือสินค้ามีปริมาณล้นตลาด เพื่อเป็นช่องทางในการระบายสินค้า ทั้งยังช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกทางหนึ่งด้วย

5. ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงทุ่งเริงควหาพันธุ์พืชชนิดใหม่มาทดลองปลูก เพื่อพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีทางเลือกในการผลิตพืชผักมากขึ้น และสอดคล้องกับลักษณะกายภาพและความต้องการของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติของเกษตรกรภายใต้การผลิตระบบ GAP
2. การวิจัยแนวทางและโอกาสการลดต้นทุนการผลิตภายใต้ระบบ GAP
3. การวิจัยแนวทางการพัฒนากองทุนหมุนเวียนเพื่อใช้เป็นทุนสำหรับการผลิตภายใต้ระบบ GAP
4. การวิจัยการใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการส่งเสริมการจัดการสารเคมีตามมาตรฐาน GAP